

PODIUM

voor educatie en communicatie over natuur en leefomgeving

MEC Breda

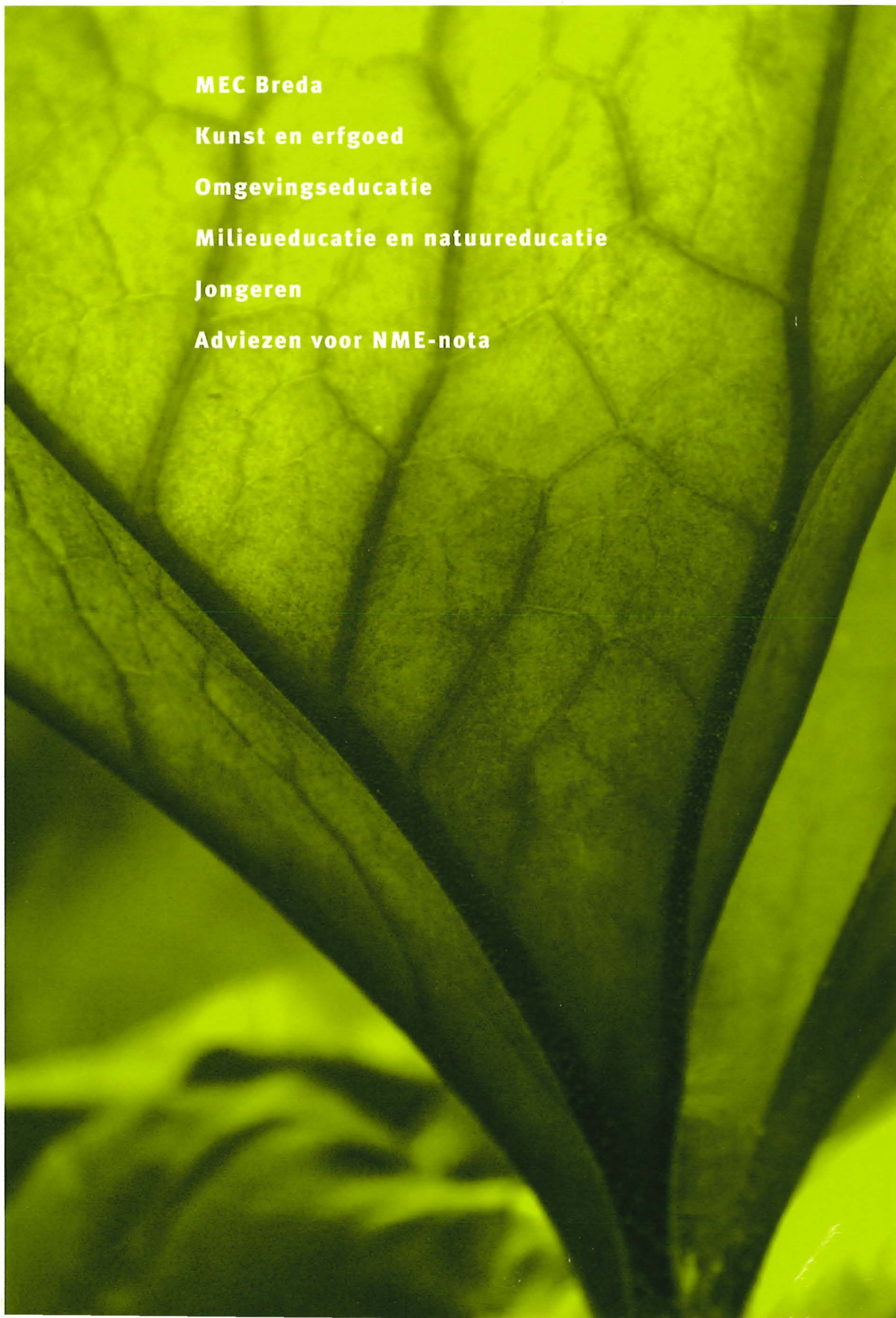
Kunst en erfgoed

Omgevingseducatie

Milieueducatie en natuureducatie

Jongeren

Adviezen voor NME-nota

In dit nummer:

- 2 MEC Breda
- 4 Kunst, erfgoed en NME
- 5 Omgevingseducatie: toekomstperspectief met traditie
- 7 Milieueducatie en natuureducatie
- 9 NME voor jongeren
- 11 Adviezen voor NME-nota
- 15 Beeldspraak
- 16 Irene van Lippe-Biesterfeld

Podium vernieuwt

Podium blijft zich vernieuwen! Want Podium is Actueel en Actief, in steeds wisselende gedaanten: nieuwsbrief, vakblad, website, cahiers, website en leuke, inspirerende bijeenkomsten.

Hiervoor zijn redactie, adviesraad en kenniscentrum voortdurend op zoek naar inspirerende ontwikkelingen, trends, toekomstperspectieven. Podium is multimediaal, interactief en 24 uur per dag online. En Podium komt ook naar je toe! Let op de Agenda, in Podium Actueel en op www.podiumonline.nl; daar kun je je ook meteen even abonneren op de gratis digitale nieuwsbrief.

Wat speelt er op dit moment in het veld en de omgeving? (Letterlijk en figuurlijk.) Veel NME'ers zijn op zoek naar effectieve manieren om de 'moeilijke' doelgroep jongeren (18-30 jaar) aan te spreken. Onderzoeker Annick de Witt doet een aantal aanbevelingen.

Actueel is verder samenwerking met nieuwe partners en andere vormen van educatie. Zo blijkt de wereld van cultuur- en erfgoed-

educatie goede mogelijkheden te zien voor inhoudelijke verbindingen. 'Nu het basis- en voortgezet onderwijs meer en meer in vormingsgebieden wordt aangeboden ontstaat op natuurlijke wijze de mogelijkheid de 'samenhang der dingen' te laten zien', aldus Paul Vogelesang van Cultuurnetwerk.

Een voor de hand liggend aanknopingspunt voor samenwerking tussen verschillende educaties is de directe leefomgeving; daar zijn raakvlakken te vinden tussen natuurlijke, culturele en historische aspecten, aldus pedagoog Kees Both in een pleidooi voor omgevingseducatie.

In de aanloop naar een nieuwe NME-nota tot slot heeft de Vereniging Educaties Nederland uitgebreide raadplegingen in het land gehouden, met vertegenwoordigers uit het NME-veld. Dit heeft geleid tot 15 adviezen voor de NME-nota. De vraag of er in deze nota een speciale plaats moet worden ingeruimd voor milieueducatie stond centraal bij een brainstormbijeenkomst op het ministerie van VROM. NME-hoogleraar Kris van Koppen brengt hiervan verslag uit. Want ook NME zelf blijft zich vernieuwen!

NME- en bezoekerscentra

MEC BREDA, MEER NAAR BUITEN

Aan de rand van Breda ligt landgoed Wolfslaar, met voor de poort een kinderboerderij en Milieu-EducatiefCentrum (MEC Breda). Het MEC treedt als gemeentelijke dienst steeds meer naar buiten: het verbreedt zich tot bezoekerscentrum, doet actief aan acquisitie en werkt aan toegankelijkheid en klantvriendelijkheid. De commissie Wisselwerk bracht een bezoek.

Vanaf de bushalte loop je zo de woonwijk uit, het Bredase buitengebied Wolfslaar in. Aan de rechterkant grazen koeien en aan de linkerkant zie je de kinderboerderij met daarnaast de wapperende vaandels van MEC Breda. Aan het eind van de weg begint het Ulvenhoutse bos, een zogenaamd oud restbos wat van oudsher hier aanwezig is. Bij binnenkomst krijg je meteen een idee van wat er buiten te zien is. Zo staat er links van de ingang een vitrinekast met archeologische fondsen. Ruud Oosterhof, hoofd van MEC Breda, vertelt me dat er een opgraving is gedaan van een Spaans legerkamp dat hier in 1624/1625 stond. Waar het legerkamp

zich bevond is nu de Grote Akker, een stukje cultuurhistorie. Waarschijnlijk was hier de eerste bewoning van Breda. In dit gebied grazen nu zes Lakenvelde koeien. Levende cultuurhistorie die het MEC hooghoudt, want dit is een oud ras dat oorspronkelijk veel bij landhuizen gehouden werden. Dat is de koppeling met het landhuis Wolfslaar.

Richting bezoekers-centrum

Het MEC krijgt steeds meer een plek in zijn omgeving, en wil zich omvormen naar bezoekerscentrum. Dit proces is een aantal jaar geleden al ingezet. Zo'n zeven jaar

geleden waren ze nog op hun eigen terrein gericht. Ze zoeken nu meer samenwerking met hun burens en willen nadrukkelijk de informatieve en educatieve rol. Dat ze nu bezoekerscentrum worden, betekent niet dat ze hun educatieve activiteiten richting scholen niet meer aanbieden. Ze willen nu ook aantrekkelijker worden voor bezoekers. Zo is twee jaar geleden de ingang verplaatst, waardoor mensen nu makkelijker binnenlopen. Door sterke belichting binnen aan te brengen, oogt het gebouw ook open en gastvrij. Ruud hoopt dat hij een sterke combinatie kan maken van een NME-centrum met goede dienstverlening en

bezoekerscentrum dat aantrekkelijke informatie heeft over de natuur rondom het MEC.

Feedback

Het MEC is als gemeentelijke dienst niet alleen bezig met de ontwikkeling rondom het gebied Wolfslaar, maar er worden ook educatieve projecten gedraaid. Ze moeten zelf geld voor 1 fte acquireren bij externe opdrachtgevers. Ondanks de ontwikkeling naar bezoekerscentrum zullen ze altijd educatieve projecten blijven doen. Ruud legt uit: 'Door externe opdrachtgevers wordt je gedwongen een kwaliteitsslag te maken. Je krijgt feedback, wat heel waardevol is.' Ze hebben moeten leren mensen geld te vragen voor de kwaliteit die ze leveren. MEC Breda probeert dat nu uit met de Club van 100, een netwerk van mensen om hen heen die 100 euro doneren. Door hen activiteiten aan te bieden hoopt hij dat ze positieve verhalen over het MEC vertellen.

Ontsluiten omgeving

De omgeving wordt steeds toegankelijker. Ruud is blij dat de grote doorgaande weg, die door Wolfslaar loopt, voor het autoverkeer is afgesloten. Zo kunnen schoolklassen veiliger naar de natuurtuin lopen. Natuurtuin Wolfslaar is een beekdalgebied met een grote variatie aan landschapselementen zoals poelen, hooilandjes en houtranden. In de tuin bevindt zich een vleermuizenverblijf en een natuurtheater. Het theater wordt gebruikt voor de ontvangst van groepen en voor kleine openluchtproducties die in de sfeer van de natuurtuin passen. In de natuurtuin is nu een rolstoelpad aangelegd. Door een

gemeentelijke subsidie kunnen ze dit pad dit jaar verder uitbreiden. Hierdoor kunnen meer doelgroepen optimaal gebruik maken van de omgeving.

Recreatie

Wolfslaar wordt steeds aantrekkelijker voor recreanten. Doordat er bijvoorbeeld een bruggetje is gebouwd over de Bavelse Leij kan er nu een rondwandeling gemaakt worden. Speciaal voor fietsers is er de knooppunt-fietsroute waardoor ze op een eenvoudige wijze een route fietsen. De recreanten maken vooraf de keuze welke afstand ze gaan afleggen en selecteren de knooppunten. Tijdens het fietsen hoeven ze alleen de richtingsborden voor het knooppuntnummer te volgen en zo leggen ze de route af. Sinds kort bestaat er ook de wandelknooppuntenroute, die vanaf het station snel het groene gebied ingaat. Met Staatsbosbeheer gaat het MEC nu natuurvriendelijk recreëren oppakken waarvoor ze eerst in 2006/2007 gezamenlijk onderzoek gaan doen. Zo bouwen ze jaar na jaar het recreatieve gebied uit.

Tevreden klanten

Naast het meer toegankelijk zijn, werkt het MEC ook aan klantvriendelijkheid. Het balieprotocol is hier een voorbeeld van; bezoekers moeten zich welkom voelen. Ze hebben ook kunnen leren van de burens, het sterrenrestaurant Koetshuis Wolfslaar. De eigenaar heeft hen uitgelegd hoe zij klanten tevreden naar huis laten gaan, terwijl ze toch een flink bedrag besteed hebben voor een maaltijd. Zijn tip was om iets, wat je toch al zou doen, op een

efficiëntere manier aan te bieden waardoor het ook makkelijker wordt voor de bedrijfsvoering. Een mooi voorbeeld is dat als het restaurant een bruiloft verzorgt, zij het felicitatieboekje een week van tevoren sturen. Het restaurant heeft gemerkt dat het niet handig is op de dag zelf. Een kleine moeite, maar een groot effect. Klantvriendelijkheid vergt wel een investering van het personeel van het MEC. Behalve een andere manier van werken hebben de mensen hun werktijden aan moeten passen omdat ze nu op maandag gesloten zijn.

Wat betreft de klantvriendelijkheid zit het volgens mij wel goed. In korte tijd heeft het MEC mij voorgesteld aan het fraaie gebied Wolfslaar. Een stuk cultuurhistorie met levend(ig)e elementen dat steeds aantrekkelijker wordt voor bezoekers.

Nienke Kwikkel, Commissie Wisselwerk

'Externe opdrachtgevers dwingen je tot kwaliteitsslag'

NME- en bezoekerscentra

Een reis door de wereld van educatieve en bezoekerscentra, van De Woudreus tot 't Oortjespad.

Dit is het derde artikel in deze serie, verzorgd door de commissie Wisselwerk. Deze commissie bevordert kennisuitwisseling binnen het NME-werkveld.

Kunst, erfgoed en NME

JE ZIET NIET WAT JE ZIET, JE ZIET WAT JE WEET...

Leren over, beoordelen en genieten van zijn gemeenschappelijke elementen in elke vorm van educatie. Bewust 'zien' en 'weten' is daarvoor een voorwaarde. Of het nu gaat over kunst, erfgoed of natuur en leefomgeving. Ook vanuit de cultuureducatieve hoek is er belangstelling om deze gebieden op een natuurlijke manier met elkaar te verbinden.

Zonder het zich te realiseren passeren veel mensen dagelijks allerlei gebouwen, straatnamen, standbeelden, boerderijen, sluizen enzovoorts waar ze niet of nauwelijks op letten maar die hele verhalen vertellen. Dit is cultureel erfgoed dat vaak verstopt zit in allerlei (on)opvallende objecten in de stad of op het platteland. Met deze introductie startte dit jaar het project Noord-Holland Cultureel erfgoed in de schoolomgeving. Derdejaars studenten van de lerarenopleiding Aardrijkskunde en Geschiedenis van de Educatieve Hogeschool van Amsterdam maken samen met zeven scholen voor voortgezet onderwijs vakoverstijgend lesmateriaal rond het onderwerp Cultureel Erfgoed in de omgeving van een school. Adwin Bosschaart van de EHVA is verantwoordelijk voor het project. De werkcolleges vinden op locatie in de omgeving van de school plaats, want daar moet het immers gebeuren. Natuurlijk worden de studenten ook theoretisch en didactisch voorbereid, maar dat is voor dit artikel minder interessant. Waar het mij nu om gaat is dat studenten in de gaten krijgen dat onderwerpen voor erfgoedonderwijs in ieder geval sporen uit het verleden zijn, de collectieve herinnering van een gemeenschap stimuleren en aldus waardevol zijn voor de identiteitsvorming van die gemeenschap. De gemeenschap wil sporen bewaren, beschermen en doorgeven aan toekomstige generaties. En daar zit naar mijn mening een direct raakvlak met educatie over natuur en leefomgeving.

Educaties

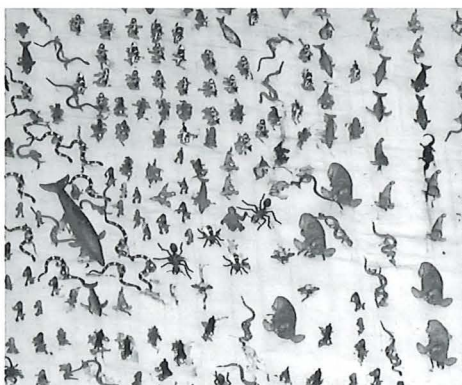
Elke discipline heeft natuurlijk zijn eigen 'aardig'-heden. Kunsteducatie, het leren over en beoefenen van kunst, het leren beoordelen en vooral genieten van kunst, hoort bij ieders persoonlijke ontwikkeling. Want overal om ons heen is kunst. Datzelfde geldt voor ons erfgoed en voor onze natuur en ons milieu. Leren over, beoordelen en genieten zijn dus in ieder geval gemeenschappelijke elementen in educatie. Het kan interessant zijn te zoeken naar thema's, onderwerpen of situaties die bijvoorbeeld betrekking hebben op erfgoed- én natuur- & milieueducatie. Die combinatie is onder andere te vinden in natuurhistorische musea, maar eerlijk gezegd heb ik weinig zicht of daar in educatieve activiteiten daadwerkelijk gebruik van wordt gemaakt. Minstens zo boeiend kan de zoektocht naar onderwerpen zijn die kunst, erfgoed en natuur & milieu op een natuurlijke manier met elkaar kan verbinden. Eén element wil ik expliciet noemen. In alle kunst zit een

scheppend element of we het nu over componeren, choreograferen, beeldhouwen of ontwerpen van gebouwen hebben. Scheppen betekent onder andere beslissingen nemen, keuzes maken, de ruimte letterlijk of figuurlijk indelen. En dat soort scheppingsprocessen spelen zich bijvoorbeeld ook af bij landschapsinrichting of het terughalen van de oorspronkelijke inrichting van de tuin van De Hofwijck, het buiten van Constantijn Huygens. Daar zijn in educatieve zin interessante dingen mee te doen. Studenten van Pabo de Driestar hebben over De Hofwijck een project ontwikkeld dat met kinderen wordt uitgevoerd.

Onderwijs

In het basisonderwijs is sprake van het domein kunstzinnige oriëntatie. Het gaat bij dit domein om kennismaking met dié aspecten van cultureel erfgoed waarmee mensen in de loop van de tijd vorm en betekenis hebben gegeven aan hun bestaan. Het gaat bij kunstzinnige oriëntatie

ook om het verwerven van enige kennis van de hedendaagse kunstzinnige en culturele diversiteit. Kunsteducatie – onderdeel van cultuureducatie – kenmerkt zich door een samenhang tussen zelf kunstzinnig bezig zijn, kijken en luisteren hoe anderen (professionals) kunstzinnig bezig zijn en reflecteren op wat je hoort, ziet en doet. En dat geeft mij de kans om een ander bindend element te noemen dat in de titel terug te vinden is. Bewust 'zien' en 'weten' is één van de voorwaarden om te kunnen reflecteren, zowel in cognitieve, affectieve of emotionele zin. En reflecteren, bijvoorbeeld op het scheppingsproces van een kunstwerk, het wel of niet bewaren van het verleden of de inrichting van het landschap of bebouwing is een essentieel onderdeel van educatie.

Vrije tijd

Op de website www.gooiserijkdom.nl is informatie te vinden over een interessant project: Gluren bij je burens. 'Wij dagen je uit voor een trip. Een tocht langs architectuur en beeldende kunst. En ontdek zo de rijkdom van Huizen en Bussum.' Je kunt kiezen uit vier onderdelen. 'Ontdek het rijke leven,

een fietsroute door Huizen + Bussum', 'Gooise kunst ligt op straat, een kunstroute in Huizen', 'Art op A1 locaties, een kunstroute in Bussum' en 'Ontdek je eigen rijkdom, doe een geluidentest'. Het aardige is dat je daadwerkelijk op pad gaat. Bij 'Ontdek het rijke leven' fietsen er virtueel ook nog architecten met je mee via geluidsfragmenten op een MP3-speler. Bij de andere activiteiten krijg je korte en krachtige informatie waarmee je in je eigen tempo aan de slag kan. De verbinding met landschapsinrichting en de geluidenwereld in de natuur zit (nog?) niet in het project maar is makkelijk te leggen. Het doet in ieder geval een beroep op bewust waarnemen en daar moeten alle educatieve activiteiten mijns inziens altijd aan voldoen.

Lessen voor de toekomst

Mijns inziens is educatie pas zinvol als een activiteit in een context wordt geplaatst. In dit Rembrandt jaar zijn er ongelooflijk veel tentoonstellingen, projecten en activiteiten die gaan over de schilder en zijn kunst. Welke andere kunstwerken – van dans tot literatuur – ontstonden in die tijd? Hoe functioneerde de maatschappij in die tijd

van Rembrandt, hoe werd er gewoond, gewerkt, handel gedreven? Hoe ging men in die tijd om met natuur en milieu, van linnen en kleurstoffen voor de verf tot bijvoorbeeld waterhuishouding. Dergelijke projecten waarbij Rembrandt in zijn tijd, zijn omgeving en zijn milieu wordt geplaatst ben ik nog niet tegengekomen.

Nu in basis- en voortgezet onderwijs het onderwijs meer en meer in vormingsgebieden wordt aangeboden ontstaat op natuurlijke wijze de mogelijkheid de 'samenhang der dingen' te laten zien. En dan ziet een Rembrandt-project er heel anders uit, waarbij leerlingen op allerlei terreinen onderzoek kunnen doen, verbanden leren leggen, reflecteren en kunnen zien hoe het verleden de basis is voor de toekomst. Die uitdaging kunnen kunst- en erfgoededucatie via thema's als landschapsinrichting of leven in de tijd van... gezamenlijk aangaan met natuur & milieueducatie.

Paul Vogelesang,

*Senior medewerker Advies en Begeleiding
Cultuurnetwerk Nederland*

Informatie:

Cultuur+educatie 12 Erfgoedonderwijs in onderwijsleersituaties. Cultuurnetwerk Nederland, 2005. Openingsartikel Paul Holthuis
<http://www.cultuurplein.nl/ho/praktijk/culturomgeving/hofwijck>

OMGEVINGS-EDUCATIE: TOEKOMSTPERSPECTIEF MET LANGE TRADITIE

Aandacht voor de nabije omgeving kan de band van mensen met de natuurlijke, culturele en historische aspecten van hun leefomgeving versterken. Het biedt daarmee perspectief voor verschillende vormen van educatie. De directe leefomgeving als raakvlak tussen verschillende educaties kan ook een aanknopingspunt zijn voor samenwerking.

Verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van natuur, landschap en milieu, begint bij betrokkenheid bij de eigen leefomgeving, 'hier en nu'. De eigen sociale en fysieke werkelijkheid als belevingswereld is een belangrijke bron om betrokkenheid en verbondenheid verder te ontwikkelen. Je kunt je moeilijk verbonden voelen met de aarde als geheel en met mensen en plekken ver weg ('daar en straks') als je je niet verbonden weet met en verantwoordelijk voelt voor een heel specifiek plekje op deze aarde: je eigen leefomgeving. Een goed vertrekpunt is daarom aandacht voor natuur, milieu, mensen en cultuur in de omgeving. Om deze reden is het ook van belang dat kinderen natuurervaringen kunnen opdoen in de eigen omgeving.

Revival

Omgevingsgericht werken heeft al een lange traditie, ook in het onderwijs; vroeger werd dat ook wel 'heemkunde' of 'milieukennis' genoemd (Bleijerveld, e.a. 1977). In de jaren '80 en '90 had het hier en daar de vorm van een sterk maatschappijgerichte NME (Fyson, 1980; Reith, 1995). Een revival lijkt in aantocht, zij het met andere accenten. Zie daarvoor wat in de Engelstalige wereld 'place-based education' genoemd wordt (Sobel, 2004). Ik stel voor om 'place-based education' als leren voor de omgeving te vertalen als 'omgevingseducatie'. Educaties als natuur- en milieueducatie, cultuureducatie/ erfgoededucatie, verkeerseducatie en multiculturele vorming zijn daarin opgenomen.

Daarbij gaat het om het ontwikkelen van betrokkenheid en verbondenheid met plaatsen, in de eerste plaats de plek waar je woont. Daar zijn verschillende middelen voor. Allereerst het leren in, door en over natuur, milieu, mensen en cultuur in/van de omgeving. Voorbeelden zijn het een of meer jaren volgen ontwikkeling van een boom (adoptie), het karteren van de weg van huis naar school, biodiversiteit op de weg van huis naar school (Lindemann-Matthies, 2005), oude mensen interviewen over veranderingen in hun leven en in de buurt en hoe mensen van verschillende geloofsovertuigingen de natuur zien en beleven. Een ander middel is het leren oordelen over de kwaliteit van de omgeving. Voorbeelden hiervan zijn het spelen van een 'stadskaartspel' als vorm van omgevingsbeleving en -waardering (zie Bleijerveld, 2002) of het karteren van fijne en vervelende plekken door kinderen en de kijk van kunstenaars op stad, dorp en streek. Ook probleemgericht onderwijs en actie-onderzoek zijn geschikte middelen. Bijvoorbeeld actie voeren voor behoud van bomen of een speelveldje, verkeer als thema van actieonderzoek of de herinrichting van speel- of schoolterrein; volgen van nieuws over wat er in buurt speelt, verbonden met de eigen ervaringen van kinderen – waaraan ergeren ze zich, wat zouden ze willen? Bij dienstverlening in de gemeenschap ('service learning') gaat het om situaties van sociaal leren, inclusief het overleg over de organisatie ervan! Voorbeelden hiervan zijn

bomen planten, mits met werkelijke betrokkenheid van en followup door kinderen en ander natuurbeheer; praktische hulp aan kwetsbare mensen; oudere mensen bij de school betrekken en omgekeerd; in het voorgezet onderwijs komt de maatschappelijke stage in beeld als uiterst belangrijke leersituatie! Het op elkaar betrekken van verschillende generaties is een belangrijk doel van 'place-based education'. Stimuleren van oriëntatie op beroepen (door participatie) en ondernemerschap en kleinschalige lokale bedrijvigheid bieden tot slot ook een ingang; dit geldt met name voor oudere leerlingen in het voortgezet onderwijs.

Globalisering

Je kunt je afvragen of een dergelijke omgevingseducatie nog wel past in een globaliserende wereld. Een schoolleidster gaf op die vraag het antwoord dat je je moeilijk verbonden kunt voelen met de aarde en mensen en plekken ver weg als je je niet verbonden weet met en verantwoordelijk voelt voor een plekje op deze aarde. Juist de verschillen in de eenheid en het zoeken naar een eenheid door de verschillen heen maken de rijkdom uit en leveren tegelijkertijd ook misverstanden en conflicten op. De toenemende internationalisering levert paradoxaal genoeg ook en juist meer aandacht voor het nabije en 'eigene' op, wat trouwens ook zijn gevaarlijke kanten heeft ('eigen volk eerst'), die we moeten herkennen. Het gaat erom de eigen omgeving te leren 'spiegelen' aan andere omgevingen.

Het nabije en verre met elkaar verbinden

Dat kan door:

- Internationale partners van dorp of stad, in Europa en soms ook in andere werelddelen; een praktisch kader voor internationale contacten en situaties om 'hier en daar' met elkaar te vergelijken, door correspondentie en zo mogelijk bezoeken over en weer, inclusief ondersteuning van de gemeente. Ook ideaal voor het oefenen in verschillende vormen van communicatie, betekenisvol computergebruik en het gebruik van een vreemde taal als het Engels.

- Op zoek te gaan naar het 'buitenland in de buurt': bedrijven die internationale relaties hebben, winkeltjes met uitheemse producten, uitheemse producten in de gewone supermarkt waarbij wordt nagegaan hoe, in welke omstandigheden en door wie die geproduceerd worden; mensen die 'van elders komen' en hun verhalen, vreemde talen in het straatbeeld, Engelse woorden in de krant, verbindingen via het water in stroomgebieden van rivieren.

- Via de vogels die hier broeden en in de winter in het verre Zuiden verblijven een verband te leggen tussen hier en daar (Tomashow, 2002). Zie de Grauwe Kieken-dief die door middel van een zender gevolgd kon worden op de trek en in Afrika doodgeschoten werd, 'omdat hij de kippen zou opeten'. En 'onze' boeren-zwaluwen die daar overwinteren – hoe kijken de mensen daar tegen 'onze' trekvogels aan? In Afrika is nog een wereld te winnen door educatie. Ook vlinders die trekken, zoals de Atalanta, de Distelvlinder en het Gamma-uiltje kunnen bestudeerd worden. Dat is helemaal een fascinerend verhaal – die tere wezens, die over hoge bergpassen trekken! Zodoende wordt het onderzoeken van de eigen omgeving zinvol verbonden met een groter geheel.

Er zijn verschillende manieren om het nabije en het verre met elkaar te verbinden (zie kader). NME en 'leren voor duurzame ontwikkeling' liggen dan in elkaars verlengde: de relaties tussen 'hier' en 'daar', de aandacht voor ecologische, economische en sociale duurzaamheid. 'Omgevingseducatie' komt echter het beste tot zijn recht als er ook anders over 'leren' gedacht wordt: leren kan je overal doen, binnen- en buitenschools leren worden op elkaar betrokken, verschillende generaties leren van elkaar: kinderen leren van mensen in de samenleving, volwassenen van de onbevangen vragen van de jonge generatie. Op dit 'leren in de netwerkmaatschappij' en de 'ontscholing' van het onderwijs en hoe je daar als NME'er op kunt inspelen zal ik in een volgend artikel nader ingaan.

Kees Both, pedagoog

Zie voor literatuurverwijzingen:
www.podiumonline.nl/vakblad

MILIEU-EDUCATIE: EEN ANDERE BENADERING DAN NATUURE-EDUCATIE?

Terwijl Engelstaligen het hebben over 'environmental education', spreken we in het Nederlands over natuur- en milieueducatie. We maken dus een onderscheid, maar noemen natuur en milieu wel in één adem, alsof het toch om hetzelfde gaat. Of vraagt milieueducatie een eigen benadering? Twintig deelnemers uit NME-veld, overheid en wetenschap bogen zich over die vraag bij een brainstorm op het ministerie van VROM. Een verslag.

Zoals eerder in Podium werd gerapporteerd, zijn de ministeries van LNV en VROM bezig met het voorbereiden van een nieuwe Nota Natuur- en Milieueducatie, waarin de rijksoverheid haar visie zal geven op het belang van NME voor beleid en maatschappij. Tijdens deze voorbereiding rees bij het ministerie van VROM - bij de nota betrokken in de persoon van Marlies Veenstra - de vraag of er in deze nota een specifieke plaats moest worden ingeruimd voor milieueducatie. Die vraag vormde de aanleiding voor een brainstorm met betrokkenen, die begin dit jaar plaatsvond.

Samenhang en verschil

'Het feit dat de verantwoordelijkheid voor de onderwerpen milieu en natuur belegd zijn in twee verschillende ministeries, betekent nog niet dat het ook in de praktijk uiteengetrokken moet worden! Het één hangt met het ander samen.' Zo luidde een van de reacties op de uitnodiging voor de workshop. Die samenhang tussen natuur- en milieueducatie werd in de bijeenkomst vrijwel unaniem onderstreept. Toch werd tijdens de bijeenkomst ook duidelijk dat er verschillen zijn tussen natuureducatie en milieueducatie. Natuur heeft een positieve klank en is een bron van verwondering. Dat is een belangrijk aanknopingspunt bij educatie. Milieu roept vaak een negatief beeld op, het is een probleem, en dat maakt educatie lastiger. Maar liefde voor natuur kan ook makkelijk op zichzelf blijven staan, terwijl zorg voor milieu vaak direct verbon-

den is met andere maatschappelijke kwesties, zoals consumptie, energiekosten, mobiliteit, en internationale rechtvaardigheid. Wat dat alles betekent voor milieueducatie werd verder uitgediept rond drie thema's: formeel onderwijs, buitenschoolse educatie, en beleid en politiek.

Milieueducatie op school

Bij het thema formeel onderwijs kwam onder meer naar voren dat natuuronderwijs op basisscholen onder andere onder druk staat omdat Pabo-studenten te weinig achtergrond hebben in bèta-vakken en deze vakken ook onvoldoende aan de orde komen. Scholing en bijscholing van docenten is van belang. Voor milieueducatie in het basis- en voortgezet onderwijs geldt daarbij dat er niet alleen een verbinding is met biologie, maar ook met andere vakken, zoals natuurkunde, scheikunde en economie. Een aandachtspunt voor NME-centra is het versterken van de relaties met Pabo's en andere lerarenopleidingen (initiatieven op dit gebied zijn al gaande). Ook zou er in de ondersteuning van scholen meer specifieke aandacht kunnen zijn voor milieu, bijvoorbeeld in de vraag naar en het aanbod van leskisten.

Buitenschools

De groep die zich boog over buitenschoolse educatie richtte zich op informeel leren in wijken en buurten, waarbij bewoners verantwoordelijkheid nemen en krijgen in de zorg voor de eigen fysieke leefomgeving.

NME kan daarbij aansluiten bij bewonersorganisaties, buurtwerk, bedrijven, scholen, volwasseneneducatie en overheidscommunicatie. Door milieuaspecten te verbinden met andere aspecten van de leefomgeving ontstaat een goede ingang voor milieueducatie. Niet dat het altijd makkelijk is: de verbinding met andere organisaties maakt je als NME-organisatie meer afhankelijk; bovendien is het vaak nodig om nieuwe educatiemiddelen en -methoden te ontwerpen. Een voorbeeld van zo'n methode is de 'schouw', waarin betrokken burgers en ambtenaren door een buurt wandelen en een verbeteringsagenda opstellen, waarvan milieu een onderdeel is. Overigens werd in de groep ook opgemerkt dat het geen zin heeft om te veel van burgers te vragen. Wat technologisch opgelost kan worden, moet technologisch worden opgelost. En soms moet de overheid duidelijke grenzen stellen aan burgers, bijvoorbeeld in het weren van milieuvervuilende auto's uit de binnenstand. Dat brengt ons op het derde thema.

Beleid en politiek

Een belangrijk probleem ten aanzien van beleid en politiek is de kloof tussen de ambities en de uitvoering van milieu- en milieueducatiebeleid. De idealen zijn hooggestemd, maar de regie op de uitvoering en afstemming van het beleid is te zwak. Om de doelen van burgerschap en draagvlak voor duurzaamheid te realiseren moet de aandacht daarom vooral uitgaan naar de uitvoeringspraktijk en het lokale niveau van

educatie, want het is duidelijk dat de samenhang tussen beide groot is. Maar wel om de verschillen te benutten en ervan te leren. Zo kan milieueducatie soms de positieve insteek van natuureducatie overnemen. Dat gebeurt bijvoorbeeld in campagnes voor stilte en duisternis, waar niet zozeer het probleem van lichtvervuiling of de hinder door geluid wordt benadrukt, maar de positieve beleving van de donkere sterrenhemel en de heilzame rust van de stilte. Andersom kan NME van milieuvorbeelden leren hoe natuur in een bredere maatschappelijke context wordt geplaatst, bijvoorbeeld door in schouwen ook natuurvoorzieningen onder de loop te nemen.

Betere inzet van milieueducatie

Er is nog een andere reden om milieueducatie beter op de kaart te zetten. De afgelopen tijd heeft NME bij het ministerie van LNV meer profiel gekregen dan bij VROM. Terwijl minister Veerman in april een uitvoerig plan presenteerde om natuurbeleving van jongeren te stimuleren, gaf staatssecretaris Van Geel in de Toekomstagenda voor Milieu, gepubliceerd in diezelfde maand, geen enkele verwijzing naar zo iets als educatie. Al onderstreept de Toekomstagenda dat het belangrijk is om burgers te betrekken bij milieubeleid, consequenties voor educatie of communicatie worden niet of nauwelijks getrokken. De brainstorm op het ministerie VROM is een hoopvolle stap naar een betere inzet van milieueducatie. De NME-sector kan verdere stappen stimuleren door druk te blijven uitoefenen op de politiek en door aansprekende voorbeelden van binnen- en buitenschoolse milieueducatie te blijven ontwikkelen.

Kris van Koppen, Hoogleraar NME, Universiteit Utrecht

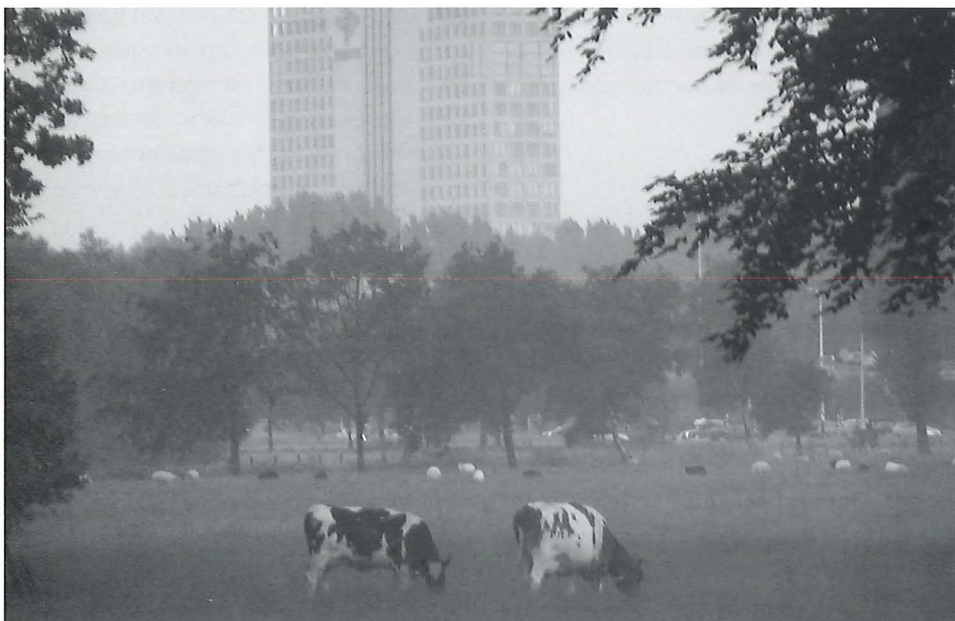
Een uitvoerig verslag van de workshop is te vinden in Brunt, D., et al., 2006. 'Milieueducatie belicht. Beleidsbrainstorm VROM', 13 januari 2006. Ministerie van VROM / Wageningen UR.

scholen, organisaties en burgers. Gehoort geven aan lokale knelpunten en het meten van effectiviteit worden daarbij genoemd als instrumenten. Hoewel de groep 'Beleid en politiek' niet pleit voor een aparte benadering van milieueducatie, concludeert men wel dat het in ieder geval tijdelijk wenselijk is om milieueducatie duidelijker op de

politieke en maatschappelijke kaart te zetten.

Leren van verschillen

De brainstorm laat in elk geval zien dat het zinvol is om na te denken over de specifieke kenmerken van milieueducatie. Niet om milieueducatie te scheiden van natuur-

NME voor jongeren

LOVE FOR LIFE

Jongeren zijn de zorgenkindjes van de natuur- en milieuwereeld: ze zouden hun dagen achter pc en tv slijten, idealisme ingeruild hebben voor materialisme en geen interesse voor de natuur hebben. Natuur- en milieueducatoren vragen zich dan ook af hoe zij deze groep kunnen aanspreken. De eigen beleving van jongeren lijkt een goede ingang.

Kinderen zijn makkelijk te fascineren: laat ze een beetje ravotten in het bos, een uilenbal uitpluizen of wat salamanders vangen en ze hebben al snel de tijd van hun leven. Maar voor jongeren ligt dat toch écht even anders. Wandelen in het bos is al gauw saai en voor contact met je vrienden hoef je de deur niet eens meer uit; die ontmoet je gewoon op msn. Ondanks het populaire beeld dat de hedendaagse jongere niks meer met de natuur heeft blijkt uit meerdere recente onderzoeken (o.a. Motivaction, Radboud Universiteit) dat belang en waarde van natuur en milieu door jongeren onduidelijk belzinnig onderschreven worden. Desalniettemin komen zij doorgaans weinig in, en hebben zij weinig weet van de natuur, zo blijkt uit dezelfde onderzoeken.

Hip

Het lukt de meeste organisaties dus niet om jongeren te inspireren, te motiveren en te activeren. De natuur- en milieubeweging ziet zich dan ook geconfronteerd met een vergrijzende achterban en een negatief imago; ze wordt geassocieerd met 'geitenwollen-sokken', beperkingen en een opgelegde moraal. Aan deze 'stoffige' uitstraling is door middel van goede marketing, hippe vormgeving en moderne communicatiemethoden relatief eenvoudig wat te doen. Echter, achter deze uiterlijkheden schuilt een meer wezenlijk probleem: de diepliggende, ideologische overtuigingen en aannames van waaruit de beweging opereert. Zo wordt binnen de natuur- en milieubeweging geroepen 'dat de mens onderdeel van de natuur is'. Dit is, gezien de feiten, een curieuze opvatting. Hoewel de mens zich als biologisch fenomeen vanzelf-

sprekend onderdeel van de natuur weet, gaat zij wel degelijk óók aan die natuur voorbij. Natuur is veeleer onderdeel van de mens.

Afstand

Het probleem van deze opvatting is dat het een bepaalde teruggang (regressie) impliceert. De gang van de evolutie wordt immers omgekeerd: we moeten weer onderdeel van de natuur worden, we moeten terug naar de natuur (in plaats van de menselijke ontwikkelingsgang als een integraal onderdeel van de evolutie te zien). In de natuur- en milieubeweging zien we dit vertegenwoordigd in haar wat conservatieve neiging en haar gespannen verhouding tot moderne ontwikkelingen. Natuur wordt gereduceerd tot een extern, ecologisch fenomeen – tot iets wat buiten ons is, waar we op zondagen gaan wandelen – en onbedoeld wordt daarmee de dualiteit en afstand tussen mens en natuur bestendigd. Deze polarisering van milieu en economie, natuur en cultuur stelt jongeren voor een moeilijke keuze die dikwijls nadelig voor natuur en milieu uitpakt.

Zintuiglijk

Voor jongeren is deze 'oubollige' houding funest. Jongeren zijn immers dol op hedendaagse ontwikkelingen; zij hebben een neus voor alles wat nieuw en fris is en prikken achterhaalde opvattingen genadeloos door. Betrokkenheid bij natuur en milieu vindt bij hen dan ook op geheel andere wijze vertaling dan bij de generatie babyboomers die doorgaans het beleid binnen natuur- en milieuorganisaties bepaalt. Jongeren opereren vanuit een andere perceptie van wens en werkelijkheid, vanuit andere opvattingen

over wat natuur is en wat haar rol in de samenleving zou kunnen zijn. Zo verschuiven wensen en interesses van hedendaagse jongeren van exclusieve natuur naar de relatie tussen natuur en cultuur, van natuurstudie naar natuurbeleving en van soortenidentificatie naar onderlinge

samenhangen. Ook een meer directe en zintuiglijke beleving van natuur is opvallend populair onder jongeren: zij associëren het met schoonheid, gezondheid, rust en genieten.

Eigen beleving

Daarnaast zijn jongeren tegenwoordig minder politiek en op het collectief georiënteerd en juist meer individualistisch en beleavingsgericht ingesteld. Zo blijkt dat het begrip 'zelf' voor jongeren positieve connotaties heeft, terwijl het begrip 'samenleving' ambivalente en zelfs negatieve associaties oproept. Het is dan vaak ook juist de persoonlijke beleving en ontplooiing die een belangrijke motivatie en ingang voor het doen van vrijwilligerswerk is. Het aloude actie voeren en 'ageren tegen' lijkt vervangen door vormen van engagement waarin de

Hangplekken, naturally cool!

Binnen het project Hangplekken, naturally cool! daagt Stichting wAarde jongeren uit om hun eigen noties van 'natuur' en 'stad' te onderzoeken en voor zichzelf na te gaan in wat voor een ruimtelijke omgeving zij zich lekker en 'thuis' voelen. In groepjes ontwerpen zij vervolgens hangplekken die op artistieke wijze natuur in de stad verweven. En hoewel deze jongeren gulzig de mogelijkheden en vibraties van het stedelijke, moderne leven omhelzen, zijn zij nagenoeg unaniem in het belang en de waarde die zij toekennen aan natuur. Natuur wordt door hen geassocieerd met schoonheid, ontspanning en gezondheid en mag bij de vormgeving van de ideale 'relaxplek' dus absoluut niet ontbreken.

ontstaan voor meer specifieke (soorten)- kennis of betrokkenheid bij beheer. Ook persoonlijke ontwikkeling en levensvragen kunnen – mits op vlotte en concrete wijze gebracht – een goede ingang zijn. Natuur- en milieueducatie is in de meest fundamentele zin natuurlijk ook een ontdekkingstocht over wie we zijn, waar we vandaan komen en waar we naar toe gaan. En wie jongeren nauwkeurig gadeslaat komt tot de conclusie dat dat precies is waar jongeren mee bezig zijn, achter de uiterlijke schijn van de 'BNN-cultuur'.

Genieten

Om aansluiting te vinden bij de leefwereld van jongeren dient natuur verbonden te worden met leven en beleven, met zintuiglijkheid en bezinning, met genieten en groeien. In plaats van mensen aan te spreken op die

heel specifieke liefde voor ecologie – zoals je ook van klassieke muziek of literatuur kan houden – worden mensen aangesproken op een veel universeler principe: de liefde voor het leven. Dus NME'ers, week je los van de geijkte natuur- en milieuthema's, verlaat de gebaande paden en wordt verrast door de visies en ervaringen van jongeren! Struin met ze mee op een ontdekkingsreis door de wereld, door hun wereld...

Dit artikel is gebaseerd op het onderzoek 'Van vervreemding naar verantwoordelijkheid. Over jongeren & natuur' (Annick de Witt, voor ministerie van LNV). Integrale tekst te downloaden via www.podiumonline.nl/vakblad Zie ook www.waarde.nl

Annick de Witt, Stichting wAarde

eigen integriteit en authenticiteit een belangrijke rol spelen.

Dit zijn dus thema's waar natuur- en milieueducatie op in kan spelen door leertrajecten persoonlijk te maken. Naast meer abstracte kennis over ecologische processen komen meer intieme aspecten aan de orde: wat betekent natuur voor jou? In wat voor een omgeving wil jij dat je kinderen opgroeien? Waar voel jij je het lekkerst? In plaats van te vertrekken vanuit eigen overtuigingen en doelstellingen – zoals het overbrengen van ecologische kennis of het aansturen op gedragsverandering – dient natuur- en milieueducatie juist bij de eigen beleving van jongeren aan te sluiten.

Individualisme

Het bewust zintuiglijk beleven van natuur is hierbij een sleutel: laat jongeren zelf maar onderzoeken en ervaren welk effect de natuurlijke omgeving op hun gemoedstoestand heeft. Het hedendaags individualisme laat ook weinig ruimte voor morele lessen, terwijl discussie en debat vaak juist erg gewaardeerd worden. Vanuit een dergelijke vrije, open benadering en nieuwsgierige houding kan er mogelijk ook interesse

Vereniging Educaties Nederland

15 ADVIEZEN VOOR DE NME-NOTA

VENster op NME

Onlangs is het rapport 'VENster op NME; 15 adviezen voor de rijksnota NME'

gepresenteerd aan de opdrachtgever, het ministerie van LNV. Het is het resultaat van uitgebreide raadplegingen in het land, de VEN-ledenvergadering – nog tijdelijk versterkt met vertegenwoordigers van het netwerk van Junioren in Educatie (JE).

In het onderstaande een samenvatting van de adviezen. Het boekje is verzonden aan alle gemeenten, provincies, betrokken ministeries en deelnemers aan de raadplegingen.

Het is verkrijgbaar bij de VEN (n 7,50) secretariaat@venmail.info

Chris Maas Geesteranus, Secretaris VEN

Adviezen om de inhoudelijke basis van NME te verbeteren

1 Neem de plaats van de mens in en diens invloed op de 'grote' ecosystemen als het centrale thema, en dus als de inhoudelijke basis, voor NME.

NME gaat over het bijdragen - door middel van leerprocessen - aan de oplossing van grote maatschappelijke vraagstukken, vanuit een ecologisch perspectief. Uitgangspunt is het benadrukken van de natuurlijke biodiversiteit als intrinsieke waarde en als waarde voor de mens door middel van het verlenen van 'ecologische diensten'. NME gaat dus als 'planmatige en systematische opzet en begeleiding van leerprocessen' veel verder dan alleen natuurbehoud. Het vinden van een antwoord op de vraag hoe de natuur 'hier en nu' behouden blijft, is niet meer voldoende. De inhoudelijke basis van NME wordt verbreed met aandacht voor de ecologische effecten van menselijk handelen 'daar en later': wat zijn de gevolgen van dat handelen op de langere duur en op andere plaatsen?

2 Maak van internationalisering het 'ultieme' perspectief voor NME en leg een verbinding met de (geografische) reikwijdte van het handelingsniveau van de doelgroepen van NME.

De grootste kunst is om het mondiale aspect te verbinden met de lokale werkelijkheid waarin de meeste doelgroepen - en ook NME-werkers zelf - verkeren. Dat is voor velen ook de (geografische) reikwijdte waarop zij invloed kunnen uitoefenen.

3.1 Stel expliciet vast dat NME een specifieke bijdrage kan leveren aan leerprocessen voor een duurzame samenleving en dat het dus een belangrijke invalshoek is voor het leren over vraagstukken die daarmee samenhangen.

3.2 Laat ook zien dat dit inzicht leidt tot nieuwe doelgroepen (naast de gangbare) voor NME: individuen in hun sociale verbanden en hun institutionele rollen. Vanuit het voorgaande kan NME deel uitmaken van leerprocessen ten behoeve van een duurzame samenleving. NME levert daaraan een specifieke inhoudelijke bijdrage door de invulling van de 'p' van 'planet'.

4 Handhaaf de term 'natuur- en milieu-educatie' en benadruk het belang van de culturele en historische band van mensen met hun leefomgeving. Het vervangen van de term 'natuur- en milieueducatie' in 'omgevingseducatie' lijkt, ook gezien het bovenstaande, aantrekkelijk. Maar, net als 'leren voor duurzame ontwikkeling' of 'duurzaamheidseducatie', is die term in de praktijk een verzamelbegrip: diverse educaties samen vormen 'omgevingseducatie'. Dat betekent dat het de voorkeur verdient om beide termen naast elkaar te laten bestaan.

5 Neem als doel van NME: 'Mensen in hun individuele, sociale en institutionele rollen inspireren tot het verwerven van eigen verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van natuur, landschap en milieu: hier en elders, nu en in de toekomst'.

Het doel van NME is met de formulering van de eerste vier adviezen enigszins gewijzigd ten opzichte van gangbare doelen. Het gaat inmiddels minder om het formuleren van 'bewustwordingsdoelen', 'gedragsdoelen' of 'kennisdoelen' en meer om het inspireren van mensen tot een nieuw soort verantwoordelijkheidsbesef. Dit besef reikt verder dan het onderhouden van de eigen 'achtertuin'.

Adviezen om samenwerking te versterken

6 Schep voorwaarden voor gerichte, intensieve samenwerking tussen NME-instellingen (en onderwijsinstellingen die zich met NME bezighouden) op lokaal, regionaal-provinciaal en landelijk niveau.

De strategieën van NME-instellingen op lokaal, regionaal-provinciaal en landelijk niveau lijken niet altijd even duidelijk op elkaar afgestemd. Door gezamenlijk te werken kan het educatieve antwoord op maatschappelijke vragen veel effectiever worden gegeven.

7 Stimuleer de samenwerking tussen beroepskrachten onderling en tussen beroepskrachten en vrijwilligers in de NME; deze kan leiden tot een grotere mate van maatschappelijke herkenbaarheid. De infrastructuur van NME in Nederland is, ook in internationaal perspectief, indrukwekkend te noemen. Het is van het grootste belang deze infrastructuur in de toekomst optimaal te benutten door samenwerking tussen betrokkenen op alle niveaus te stimuleren, gemeenschappelijke projecten, gezamenlijke bijscholing, langlopende activiteiten en door innovatie.

8 Benadruk dat maatschappelijke sectoren en andere educaties onmisbare partners zijn voor NME in het werken aan een duurzame samenleving.

Het belang van samenwerking komt voort uit de complexe vraagstukken die in de adviezen 1, 2 en 3 aan de orde werden gesteld. Aanknopingspunten zijn te vinden op de terreinen landbouw, visserij, bos- en natuurbeheer, industrie, bankwezen, handel, verkeer en infrabouw. Wat betreft de samenwerking met educatieve instellingen in de 'omgeving' van NME kan gedacht worden aan ontwikkelingseducatie, cultuur-educatie, vredeseducatie, gezondheids-educatie en kunsteducatie. Potentiële medestanders zijn te vinden in het welzijns-werk - opbouwwerk, vormingswerk, wijk-gericht werk - en in bibliotheken.

9 Doe een uitspraak over de behoefte, bij het rijk, aan een centraal aanspreekpunt voor het NME-werkveld en besteed aandacht aan de wijzen waarop die organisatie 'besteltaken' kan uitvoeren. Tijdens de raadplegingen werd duidelijk dat NME behoefte heeft aan een brancheorganisatie. Deze organisatie kan fungeren als centraal aanspreekpunt voor de (rijks)overheid wanneer het onderwerpen betreft die het hele werkveld aangaan. De VEN is genoemd als kandidaat om hieraan uitvoering te geven.

Adviezen om NME in onderwijs, onderzoek en beleid te harmoniseren

10.1 Geef een uitwerking van de inhoudelijke basis en het doel van NME in subdoelen, met het oog op inbreng in de gangbare onderwijsmethoden en als uitwerking van de kerndoelen.

10.2 Leg daarbij een verband met de onderwijskundige ontwikkelingen zoals het nieuwe competentiegericht onderwijs.

10.3 Onderzoek de mogelijkheden van een regeling voor de structurele stimulering van NME in het onderwijs.

10.4 Tracht gemeenten te bewegen het lokale, gesubsidieerde aanbod van NME aan het onderwijs sterker te beoordelen vanuit een eigen gemeentelijke visie op NME.

De NME-instellingen ervaren een inhoudelijk probleem met de kerndoelen in primair en voorgezet onderwijs. De vaagheid van deze doelen leidt ertoe dat opname van NME in kerndoelen en in onderwijsmethoden nog alle kanten kan opgaan. Concretisering is daarom dringend gewenst.

Natuur- en milieueducatie in het Nederlandse onderwijs is de afgelopen jaren beperkt gebleven tot een aanbod dat op individuen is gericht. Tegelijkertijd is merkbaar dat de regering geen duidelijke verantwoordelijkheid neemt voor de inhoud van het onderwijs. Volgens de VEN is dit reden genoeg om te onderzoeken of een structurele stimulering van NME in het onderwijs, als invalshoek voor leren voor duurzame ontwikkeling, kans van slagen heeft.

Lokale NME-initiatieven, buiten maar ook binnen het onderwijs, worden door de lokale politiek vooral beoordeeld op kwantitatieve resultaten, waarbij het gemeentelijk natuur- en milieubeleid als richtsnoer fungeert. Er wordt dus niet gekeken naar de relatie met het gemeentelijke NME-beleid, dat overigens vaak niet of nauwelijks aanwezig is; en ook niet naar kwalitatieve onderwijsdoelen.

11.1 Doe een uitspraak over de wenselijkheid - vanuit de overheid gezien - bestaand NME-onderzoek te archiveren en te ontsluiten.

11.2 Maak het circuit van NME-onderzoeksplanning transparanter en breder dan nu het geval is.

Onderzoek speelt nog steeds een relatief kleine rol in de strategie en praktijk van NME. Niet alleen is het beschikbare materiaal onvolledig en ongeordend, ook is de vertaling ervan in bruikbare adviezen aan gebruikers weinig tot ontwikkeling gekomen. Nieuw onderzoek op het gebied van NME vindt plaats in opdracht van een kleine groep opdrachtgevers. Het werkveld wordt zelden betrokken bij het proces van agende-

ring, laat staan opdrachtverlening, maar wordt wel geacht het materiaal te gebruiken. De verhouding tussen praktijk en theorie is daardoor uit balans geraakt.

12 Neem het initiatief om, samen met landelijke instellingen, de dialoog over toepassing van beleidsthema's in NME te openen.

In sommige gevallen heeft de thematiek van NME een relatie met overheidsbeleid. Niet alleen beleid op het gebied van natuur, milieu of duurzaamheid lenen zich daarvoor. Ook op de beleidsterreinen kunst, cultuur, landbouw, water, infrastructuur, verkeer, zorg, burgerschap en integratie kan NME goede diensten bewijzen. De belangrijkste voorwaarden zijn echter acceptatie van doelen, beoogde effecten en werkmethode en van leerprocessen. Om die reden is intensief contact van NME-instellingen met het ambtelijke circuit, met bestuurders en met politieke partijen - op elk niveau - van wezenlijk belang voor een evenwichtige samenhang tussen beleids- en educatieve doelen. Door concrete samenwerking worden de lange-termijneffecten van NME duidelijk voor de overheid. Met deze aanpak zou ook een eind kunnen komen aan de al dertig jaar durende discussie over de (on)wenselijkheid van een instrumentele dan wel emancipatoire benadering van NME.

Adviezen voor NME als bedrijf met idealen

13.1 Beschrijf in de nota een verantwoordelijkheids- en taakverdeling op het gebied van NME tussen rijk, provincies en gemeenten en sluit daarover een convenant voor de duur van de werking van de nota.

13.2 Faciliteer de IVN consulentenschappen ten behoeve van extra ondersteuning aan NME-instellingen bij de pogingen van de laatste tot het verwerven van eventuele financiering vanuit het rijk, daar waar de gemeentelijke of provinciale overheid dat niet doet.

Indien deze situatie zich voordoet, geef dan duidelijk aan op welke gronden die financiering kan plaatsvinden en voor welke termijn. De gezamenlijke overheden in Nederland

streven de instandhouding na van een collectief goed dat natuur, landschap en milieu omvat; met het oog op een duurzame kwaliteit ervan. NME is dan ook te beschouwen als een maatschappelijke taak.

Dat vraagt om een vitaal netwerk van instellingen. (zie de adviezen 7 en 11). Dit vraagt om een financiering die het mogelijk maakt dat NME-instellingen goed in een netwerk kunnen functioneren. Invoering van een beperkte marktwerking kan een stimulans bieden om de kwaliteit van organisaties, producten en diensten te vergroten. Maar uiteindelijk heeft de overheid de verantwoordelijkheid er zorg voor te dragen dat die maatschappelijke taak ook kan worden uitgevoerd. Welke overheid wat mogelijk maakt, is een zaak van afstemming en rolverdeling tussen rijk, provincies en gemeenten. Maar dat dient dan ook wel te gebeuren. Het ligt voor de hand, gezien de initiërende rol die het rijk al die jaren heeft gehad, dat zij een voorstel over verantwoordelijkheden en taken voor de drie bestuurslagen in de nota beschrijft. Het ligt verder voor de hand dat, bij instemming, betrokkenen een convenant sluiten voor de duur van de werking van de nota.

Het NME-werkveld als geheel hoort de overheid aan die verantwoordelijkheid te houden en levert strategische of praktische suggesties en ondersteuning om het totaal aan NME-taken vorm te geven. Naast strategische taken (landelijke instellingen) en uitvoerende taken (lokale instellingen) zijn het vooral de IVN consulentenschappen die zijn gespecialiseerd in de ondersteuning van NME-instellingen in het algemeen. Het is van het grootste belang voor de continuïteit van NME-producten en -diensten dat de consulentenschappen goed blijven functioneren, juist voor de kleinere instellingen. Die garantie ontbreekt momenteel. Indien provincie of gemeente niet tot financiering van zulke (kleine) instellingen in staat of bereid zijn, zouden de laatste een beroep moeten kunnen doen op rijks-financiering. (Deze dient wel plaats te vinden op basis van duidelijke afspraken

over kwaliteit van de instelling, de duur van de voorziening en een beschrijving van de werkzaamheden te bevatten). Zo kan worden voorkomen dat aan de ene kant de doelstellingen van de overheid met betrekking tot NME een ideële lading hebben en aan de andere kant diezelfde overheid marktwerking voor NME centraal stelt. Dat verhoudt zich bijzonder slecht tot elkaar. In de optiek van VEN is NME, zoals eerder gesteld, te vergelijken met beleids-terreinen als cultuur, volksgezondheid en onderwijs.

14 Stimuleer gemeenten tot het verbinden van kleine NME-instellingen zodat een bundeling van de sterke kanten van deze instellingen het mogelijk maakt te voldoen aan de geformuleerde kwaliteitseisen. Het is normaal dat een NME-instelling, of dat nu een particuliere instelling of een overheidsdienst is, op basis van haar doelstellingen zakelijk functioneert. Vraaggericht werken, variatie in producten en diensten van hoge kwaliteit zijn in dat geval een vereiste. Daarvoor zijn goed opgeleide medewerkers nodig met relevante competenties en een management en organisatie die zijn toegesneden op de taken en functies van de instelling. In veel gevallen kan aan zulke kwaliteitseisen niet of onvoldoende worden voldaan, bijvoorbeeld door de geringe capaciteit van een instelling. Om die hoge kwaliteit toch te kunnen leveren, is het denkbaar dat de werkzaamheden van kleine instellingen (met behoud van hun eigen identiteit!) op elkaar worden afgestemd om de eigen, specifieke expertise te kunnen handhaven.

15 Formuleer op hoofdlijnen een aantal meerjarige programma's voor NME. Vastgesteld is dat de huidige, door de rijksoverheid opgelegde concurrentie tussen projectaanvragers in het NME-werkveld, kwalitatief niets oplevert, sectoralisme versterkt en verlamdend werkt op de vernieuwing van NME. Meerjarige programma's over complexe vraagstukken die juist samenhang stimuleren, leiden naar verwachting tot bevredigender resultaten. De intensieve

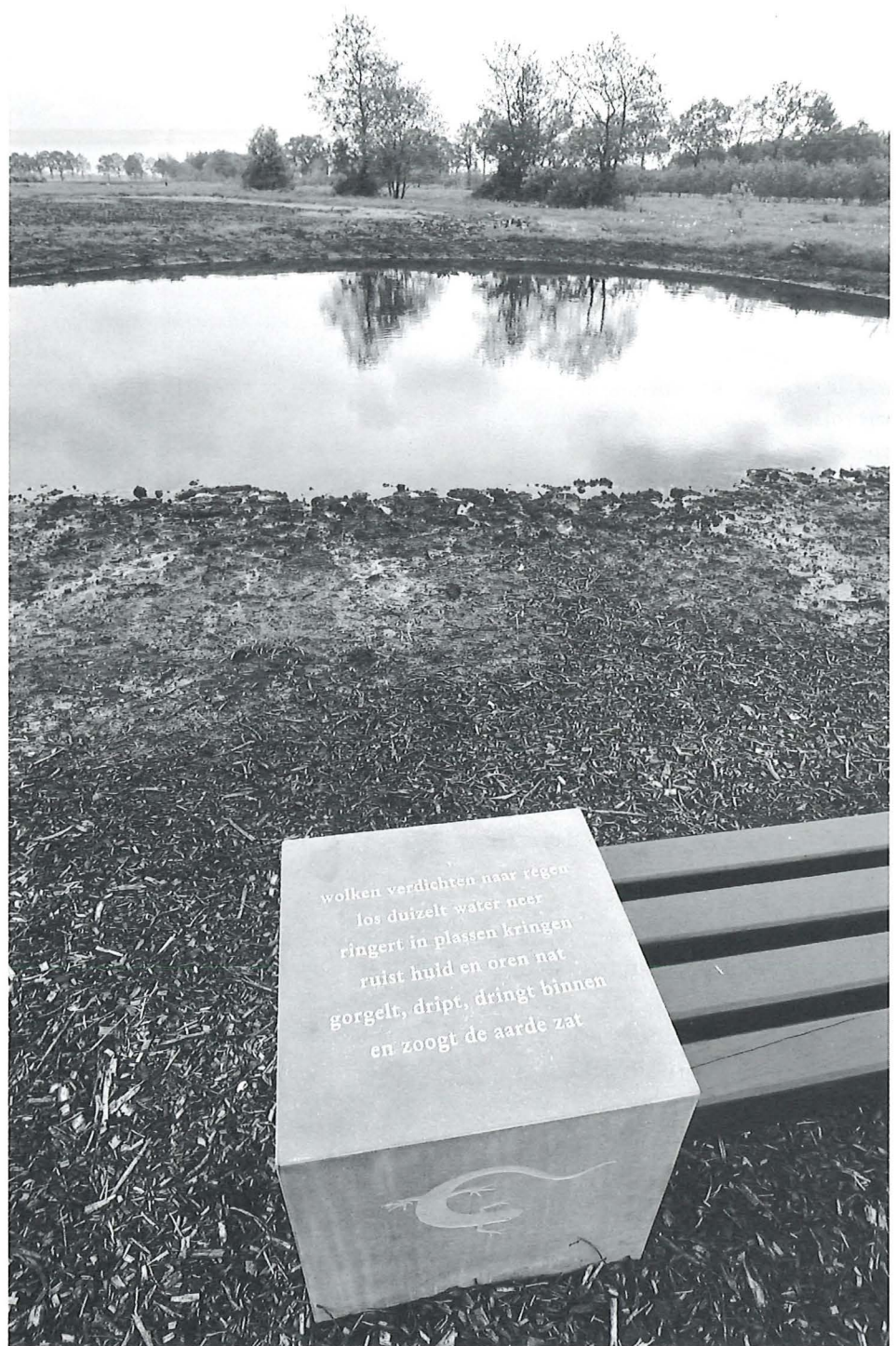
in- en externe samenwerking die bij dergelijke beleidsprogramma's aan de orde is, biedt inhoudelijk en qua overheadkosten meer perspectief.

Beeldspraak

wolken verdichten naar regen
los duizelt water neer
ringert in plassen kringen
ruist huid en oren nat
gorgelt, dript, dringt binnen
en zoogt de aarde zat

water fluistert ondergronds
sijpelt en adert, welt
vult beken meanderringelend
aaneen tot stage stroom
vlecht zich al breder, weidser
naar het wijdeste water
zee

Pien Storm van Leeuwen

Poosplaatsen

Het Brabantse project 'Poosplaatsen' is een initiatief van beeldend kunstenaar en dichter Pien Storm van Leeuwen. 'Een wandelpad rond Chaam, de beken volgend, met op verschillende plekken een gedicht, uitgehouwen in steen. Dat was mijn ant-

woord op de vraag van de Rabobank of iemand een goed idee had.' Het project werd veel groter dan de bedenker (en uitvoerder) oorspronkelijk voor ogen had. Op 27 plekken ten zuiden van Breda en Tilburg staan natuurstenen banken en kubussen en liggen zwerfkeien die allemaal

zijn voorzien van een gebeiteld gedicht. 'Met het gebruik van steen, wordt natuur in natuur geplaatst en kan het onmiddellijk deel gaan uitmaken van de omgeving.'

*Salamandervan Roode Beek, Chaam
Foto: Riesjard Schropp*

INNERLIJKE STILTE

Temidden van het tumult van de menselijke samenleving, kunnen we diep in onszelf de stilte nog horen. Door mijn eigen voortdurende ruis en rivier van gedachten even los te laten, kan het gebeuren dat er in mij iets opengaat naar een heel andere werkelijkheid. Het vraagt oefening en volharding om je af te zonderen en naar binnen te gaan. Ik merk dat als ik dit toch met enige regelmaat doe, dit mij ook helpt om de rust te vinden werkelijk te luisteren naar de stilte in het bos of in de bergen, waarin ieder natuurlijk geluid een eigen verhaal vertelt. Ik merk dan weer hoezeer de verbinding binnen onszelf en die naar wat er buiten ons allemaal leeft, samengaan. Een verbinding die we wat verloren zijn geraakt en die je zoveel vreugde en rust kan geven.

Om een bloem, boom of plant werkelijk te zien, vraagt om een open mentaliteit. Eigenlijk een niet weten! Zodat die bloem, boom of plant, of de zon of de wind, je kan laten voelen wie die eigenlijk is. Zonder boekje, zonder naam, dus zonder voorkennis. Die kennis is boeiend om er later aan toe te voegen. Kennis kan het wonder vergroten, zo vertellen wetenschappers als Rupert Sheldrake en Jane Goodall, en ook zij weten dat de wetenschap slechts een deel is van de werkelijkheid. Want: een werkelijke ontmoeting tussen jou en de ander begint vanuit een kinderlijke openheid en ontvankelijkheid. Een bijna argeeloos open hart voor het wonder van de ander... Natuurlijk is het moeilijk je zo vrij van kennis open te stellen, als die kennis er al is. Maar met kinderen kan het wel en soms lukt het ons toch ook nog echt open te staan voor de diepere lagen die in de levens-soorten liggen. Of die in je medemens, je kind, je vriend, je vriendin. In de bergen van Zuid-Afrika, heb ik een stuk land teruggebracht tot een natuurreservaat, waar de oorspronkelijke bronnen

weer helen en het water na jaren opnieuw stroomt. De wilde dieren zijn er lekker rond want de grassen staan vol en spreiden hun zaad maar alle boerderijen in de omtrek. De boeren zijn er dankbaar voor en staan verbaasd hoe vruchtbaar hun land eigenlijk is als je het aan zichzelf terug geeft. Het land is krachtig en helend. Er is hier geen plaats voor franjes, wat niet klopt, komt onherroepelijk naar voren en vraagt om aandacht en opheldering. Een grote kleurige vlinder ontvouwt haar vleugels, insecten zoemen, de hete zon schijnt genadeloos op het land, even zonder de eeuwige wind, die dan weer verkoelend, rechtstreeks vanuit de stille oceaan, dan weer warm vanuit de evenaar alles beroert. Zwervend door het uitgestrekte land tref ik weer en weer over iedere heuvel, achter iedere bocht, een nieuw verhaal dat de tweehonderd miljoen jaar oude stenen mij vertellen. De grassen of knokige struiken, met in de droge aarde daartussen de diersporen doen mij gissen wat er in de nacht allemaal heeft plaatsgevonden op deze en die plek. Ik spring van steen op steen, over een stroompje, baan me een weg door harde puntige rietstengels, ontwijk de diepe holen van het nachtelijke aardvark en bots onverhoeds op een kudde verbaasde gnoes. Ik heb hier geleerd dat ik heel dicht bij de wilde dieren kan zitten als ik stil word en mijn aandacht naar binnen breng. Naar ze kijk vanuit zijn, in plaats van iets te willen met ze. Dan gaan ze, na de oorspronkelijke onrust van een onbekende aanwezigheid, weer grazen en zelfs lekker in de zon liggen sluimeren, ook zij met hun aandacht weer naar binnen. De samenhang van al het leven kan ik voelen, ondergaan, juist op die momenten van innerlijke stilte...

*Irene van Lippe-Biesterfeld,
Oprichter en voorzitter NatuurCollege*

PODIUM

Vakblad voor educatie en communicatie over natuur en leefomgeving
juni 2006, 34e jaargang
Verschijnt viermaal per jaar

Uitgever:

IVN Nederland
Postbus 20123
1000 HC Amsterdam
Telefoon (020) 6228115
Fax (020) 6266091
E-mail: podium@ivn.nl

Redactie adviesraad:

Kees Both (Netwerk Springzaad, Stichting Oase)
Anja Edwards van Muijen (BegeleidingsCommissie Natuurgidsencursus IVN)
Kris van Koppen (bijzonder hoogleraar NME, Universiteit Utrecht)
Pierre Mbengue (Stichting Yoff; NME- juniorennetwerk Junior Experience)
Henk Zandvliet (Nederlands Expertisecentrum Alternatieven voor Geweld)
Jurr van Dalen (algemeen directeur IVN): uitgever

Redactie:

Olle Mennema (afdeling Milieu, Dienst Stadsbeheer, gemeente Den Haag; Vereniging Educaties Nederland)
Kees van der Meiden (Natuurmuseum Groningen)
Hak van Nispen tot Pannerden (SME Advies)
Thea Jetten (IVN Nederland, kenniscentrum)
Michiel de Wit (IVN Nederland, communicatie): eindredactie

Bijdragen aan dit nummer:

Kees Both, Chris Maas Geesteranus, Kris van Koppen, Nienke Kwikkel, Irene van Lippe-Biesterfeld, Paul Vogelesang, Annick de Witt.

Ontwerp: Marlous Bervoets
Opmaak en druk: Aranea Offset BV, Zaandam

www.podiumonline.nl

